

E CHEWBACCA BAIXOU Á TERRA.
Anxos Sumai

Para Anxos Sumai (Catoira, 1960) a escrita é humilde, normal: “case como cociñar”. Manteno no bulir e o compás de diferentes fases que, noutros momentos, a levaron a sentir as letras nunha liña máis terapéutica ou creativa. Sumai non escribe a man dende hai tempo. Anda ao pé do ordenador, co que traballa dende os anos oitenta. Ho-

O soño da palabra xusta

xe está ‘de garda’, como todos os días e meses do ano, vertendo “o seu” en pequenas pímulas que deron forma a ‘Anxos de garda’ (Edicións A Nosa Terra, 2003), co que mereceu este mesmo ano o Premio da Crítica de Galicia. Anda sobre o teclado que golpea –como confesatan rápido como o ritmo do seu cerebro. Letrista de grupos de rock and roll e guionista de banda deseñada, non cre Anxos Sumai –unha das primeiras mans que lanzou o seu blog de autoficción na rede– na escrita como canon: “hai conceptos que me dan igual”, mantén ela fronte á intelectualización da escrita ou da vida, ao tempo fai entrega dunha doce tenrura coa que retrata os dous mundos nos que se move: o rural e o urbano, ámbitos das súas entregas en Internet dentro da web de culturagalega.org. Porque nela a natureza fai catarse: remóvea como os textos de Alvaro Cunqueiro, Blanco Amor ou de Pizarnik, sendo como é apaixonada da literatura –non só como escritora senón como lectora– mentres se abre a procura da palabra xusta que, comenta, “é o meu soño”. [Foto: Manuel Blanco]

“Necesito deixar constancia por escrito do que pasa arredor meu: sobre todo no rural, como se fixera fotos”. “Na escrita, reinterpretar a realidade: doulle mirada diferente ao que sucede”. “Non me resulta doado compatibilizar o mundo rural e urbano: no rural está a familia de sangue, no urbano está a vida que elixín”. “A miña relación coas tecnoloxías é cariñosa. A pantalla protexe e illa a cara: sentes a valentía do ser anónimo para poder escribir o que sexa e perder o pudor”. “A rede non entra en competencia co formato libro. Internet non é máis ca un gran libro, un gran libro universal”. “Boto de menos unha maior tradución ao galego de obras universais”. “A natureza emocióname e, ás veces, dime máis unha árbore que algunhas persoas coas que cruzo”.

E Chewbacca baixou á terra

No medio da leira de millo cheiraba a tortilla e a pementos fritos e deixouse guiar por aquel ulido para atopar a porta da cociña. A súa nai, de costas, remexía a comida no lume do butano.
–¡Mamá!– chorou a nena.

A nai virouse cara a ela e guindou o chan a escumadeira que tiña na man.

–Miña meniña– dixo e correu a abrazala.

A súa nena tiña seis anos e faltáballe un zapato e o vestido de flores estaba totalmente esgazado. Vomitaba terra e unha gran ferida na cabeza descolgáballe as trenzas do pelo ata a altura do ventre. A nai colleuna no colo e sentou nunha cadeira, arrolándoa como a un bebé, cantándolle nanas como a un bebé, chorando sobre a boca aberta da nena que era xa un escuro niño sen paxaros. E así a atopou Manuel cando chegou do porto, abrazada ó cadáver da nena mentres a comida ardía sobre os ferros da cociña. E así a deixou cando anos despois marchou da casa, embarcado, fuxindo daquela dor inconsolable.

Pero todo isto aconteceu antes de que Chewbacca chegase ó barrio, antes de que os campos de millo desaparecesen e se construisen os edificios baratos entre o porto e a casa, que quedou asfixiada alí no medio. Iso aconteceu hai moitos anos e cando Manuel regresou, xa vello, a casa seguía en pé e Herminia, a súa muller, aínda vivía pero non tivo

valor para vela. Preguntoulle por ela a Chewbacca, que se instalara na beirarrúa á sombra do gran magnolio do xardín.

–E logo, ti, ¿ti sabes algo da muller que vivía nesta casa?

Dentro da casa escoitábanse rúidos mínimos, pasos lentos, cotiáns, e o tráfego de louza na cociña. Era a hora de comer e cheiraba a pementos fritos. Chewbacca colleu un papel e debuxou o porto, a praza, os edificios que bordeaban a estreita rúa que subía ata o parque, e a casa vella e asfixiada. E, dentro da casa, trazou inseguro as mans dunha vella a cociñar. Tamén lle deu unha rosa de papel. Manuel baixou a mirada, colleu o debuxo e mais a rosa e marchou renqueando ata perderse no parque, cargando enriba súa o infinito buraco de todos os océanos que navegara.

Chewbacca sentou na súa cadeira como todas as mañás e esperou a que rúa comezase a vivir. Nunca chegara tarde en todo o tempo que levaba apostado diante da casa e iso que ninguén o obrigaba a estar alí e non parecía que tivese nada importante que facer. Pero gustáballe chegar antes ca ninguén polo simple pracer de ver como esperaban os comercios, como os grandes ollos do restaurante se esperguizaban, como bocexaba a entrada da tenda de alfombras do vello Hedi. Esa ma-

ñá, cando sentou debaixo do magnolio, comezaba a ascender o día dende os barrios do leste e había algunhas pozas de auga no chan nas que el creu ver peixiños de cores. E non eran máis que simples pozas de auga enlodada coas pegadas diluídas dos camiñantes da noite. As pegadas diluídas baixo a chuva e algunhas follas caídas rodeaban a súa cadeira e a pequena mesa de praia na que colocaba as carpetas de debuxo e os lápices e as acuarelas conforme a unha orde escrupulosa. Diante da tenda de flores de Lola comezaba a caer timidamente o primeiro sol do día. Volveu a cabeza cara ás ventás da casaña abafada entre os edificios novos, nun xesto mecánico que repetira durante anos. Pero nada: había tempo que ningún abría as contras, que ningún descorría as cortinas e xa non se escoitaban sons miúdos e apagados na cociña. No xardín fóranse amoreando as flores podres e as silveiras comezaban a inzar os valos de cemento. Mirou despois cara a todas as tendas aínda pechadas. E esperou mentres debuxaba o mundo como se estivese sentado nunha nube.

profundo recendo a azar como se fose un perfume, e deixaba despois que os piñóns macerasen un tempo na infusión quente ata que se inchaban e absorbían o sabor do mel e o ulido das flores. Cando pasaba onda Chuwacca preguntáballe todas as tardes o mesmo:

–¿Como che foi o día, fillo? Si, ¿como che foi? Si.

E Chewbacca respondía ben, si, o día foi ben, si. E dáballo o seu debuxo. O debuxo que facía de Hedi era o porto, a praza, os edificios que bordeaban a estreita rúa que subía ata o parque e un círculo negro que era a cabeza do tunecino sobrevoando a rúa nunha alfombra colorida. Hedi era o único que coñecía o segredo de Chewbacca; era o único que sabía o que quería dicir exactamente cando lle preguntaban de onde era e el sinalaba o leste, o ceo do leste. E nunca dixo nada, discreto, reservado, como se compartisen a solidariedade de viren os dous de lugares estraños. Tamén chegaran os dous moitos anos despois de que as leiras de millo fosen arrasadas polas escavadoras. O mesmo que Milen.

–¿Que debuxas, fillo? Si, ¿que debuxas? Si –preguntoulle Hedi a primeira vez que se atopou con el. –Cousas pequenas. As grandes non me caben no papel –respondeulle Chewbacca como se lle estivese explicando á súa nai por que tiña as mans manchadas de lixo.

Hedi, o vello tunecino vendedor de alfombras, era o primeiro en abrir o negocio. Como vivía enriba da tenda só o vía cando saía colocar a mercadoría na beirarrúa e o saudaba coa man, movéndoa como se en vez de lle dar os bos días se estivese despedindo del. Despois perdíase dentro da tenda e era raro que o volvea ver ata a tardiña, cando pechaba o negocio e baixaba dar un paseo pola praza e a tomar un té con piñóns no restaurante que Milen e Daniel abirán xusto en fronte da florería de Lola. Milen, o camareiro búlgaro que tan ben dobraba os panos de mesa, aprendera a preparar o té da maneira que a Hedi lle gustaba: adozado con mel, cun

Milen era búlgaro, o camareiro búlgaro que atendía o restaurante e que facía figuras preciosas cos panos de mesa. Facía barcos coas velas despregadas, peixes, cisnes e botiñas de fada; facía estrelas e toda clase de flores e paxaros; facía espadas e calcetíns. Cun simple aceno como ese, Milen conseguía que os clientes que sentaban a comer nas corenta cadeiras do restaurante risen un pouco cada día.

–Chhhhssssst –díxolle Milen levando un dedo á boca e sorrindo. Estaba borracho e a Chewbacca molestoulle un pouco o bafo quente que lle deixou apegado á cara. Pero Milen sorría.

Milen tiña un sorriso curioso: alongábaselle a boca na cara, pero non acambando cara arriba como sería o normal, senón que se lle prolongaba horizontalmente nas fazulas rosadas e redondas e movíanselle os ollos negros como grans de café nun muíño. Tamén tiña un segredo, aínda que co

paso do tempo o segredo de Milen ía sendo cada vez máis coñecido. Os venres pola noite deixaba a Daniel no restaurante limpando e facendo a caixa e el marchaba de festa. O primeiro sábado pola mañá que Chewbacca o viu á volta dunha noite divina, Milen achegóuselle por detrás. Díxolle chhhhssssst levando un dedo ós labios e Chewbacca quedou calado.

–Ti non digas nada –volveu insistir e deixoulle no colo unha rosa feita cun pano de papel. Chewbacca recoñeceu polo seu sorriso horizontal. Pero agora son cada vez máis os días en que Milen volve arrastrando os pés e, ás veces, como esta mañá, camiña renqueando cun vestido de abeloiros vermellos totalmente descolocado sobre o corpo. Rompéralle un tacón e camiñaba cun pé descalzo e un zapato na man. Apesta a alcol e levaba o rímel corrido e unha gran bágoa negra e resesa deixáralle un regueiro amargo na cara. Nunca antes o vira tan triste, tan borracho e tan feito unha merda.

–¿Que vas facer hoxe, Milen? –preguntoulle e gardou a rosa de papel entre os seus debuxos.

–Hoxe –respondeu Milen movendo o zapato de tacón no aire? vou facer corenta zapatitos coma este, escangallados.

Deulle un bico como se el, Chewbacca, tivese un niño baleiro na boca. Antes de entrar no restaurante saudou a Marga, que baixaba coa melenha bailándolle debaixo do sombreiro.

–Corenta zapatitos sen tacón. Chhhhssssst...

As únicas que coñecían os campos de millo e a traxedia da nena violada e asasinada eran Lola e Marga. Marga daquela era unha meniña tan pequena como a nena morta e medraba chea de luz nunha casa de pescadores onda o porto. Lembra a historia como se fose unha oración que tivese que aprender de memoria para non esquecer nunca e para sobrevivir. Aprendeuna nas doas do rosario da súa nai, na advertencia histórica de non achegarse nunca a aquel territorio deshabitado que separaba o porto das pequenas casas unifamiliares que cerraban a cidade. Pero nunca soubo que fora dos pais da nena, nin sequera recoñeceu a Manuel cando o viu falando con Chewbacca, nin sequera sabe que aquela casina asfixiada entre os edificios, na que Chewbacca fai garda permanente, é a casa da nena morta.

Marga sempre parece alegre polas mañás, medio agochada debaixo dun sombreiro de palla no verán e dun gorriño de lá no inverno. Ten o pelo negro, bailarán, debaixo dos chapeus. Ás veces apa-

rece cos ollos chorosos e cando chegou pola mañá tiña o nariz tapado cun esparadrapo. O imbécil de Pepe, o carnicero, preguntoulle se lle zoscara o seu home outra vez e ela enfadouse.

–Foi unha gaivota –dixo Marga cando veu todas as miradas espetadas nela.

–iNon amoles, tía! –berroulle Lola– Unha gaivota... Non amoles...

–Foi unha gaivota –insistiu ante a incredulidade de Lola e as risas do carnicero.

Estaba durmida e espertou porque algo a fixo espertar. E viu sobre a mesa de noite unha gaivota preciosa, grande, inmóbil que a miraba fixamente e pensou: "Vaia, debe ser o último invento de Xurxo". Cando se metera na cama, Xurxo, o seu home, aínda non chegara e pensou que lle deixara aquela cousa alí mentres ela durmía e creu que aquela cousa inmóbil, grande, que a miraba escatalada, era un lámpada. Atoutiñou na pouca claridade que entraba pola ventá aberta na procura do interruptor da luz e entón o gran pico da gaivota lanzouse sobre o seu nariz e despois liscou pola ventá. Xurxo non volvera aínda e xa comezaba a subir o día dende os barrios do leste. Iso foi o que contou Marga e o carnicero meteuse na súa tenda incrédulo e Lola disimulou o desprezo acomodando unha mancha de liliuns nun caldeiro.

–Foi unha gaivota –insistiu cos ollos fendidos en anaquiños. Achegouse a Chewbacca e preguntoulle se vira o seu home.

El díxolle que non e ela púxose triste. Teríalle gustado poder mentirlle pero non foi capaz e regaloulle un debuxo do porto, da praza, dos edificios que bordeaban a estreita rúa que subía ata o parque e ela vista dende arriba, cun sombreiro de palla na cabeza e un gran nariz cuberto cun esparadrapo. Marga riu un pouco e entrou no restaurante a almorzar. De costas víanselle os ombreiros furados, metralhados, vellos. Había anos que deixara de amosar a súa dor. Nada ía cambiar, ¿non si, Chewbacca? Nada ía cambiar por moito que amosara a súa tristeza. Prefería sorrir todas as mañás debaixo do sombreiro. Se sorría escorrenataba o desprezo.

–iJoder! O cabrón parécese a Chewbacca –berrou Lola despois de botar todos eles unha morea de tempo arredor daquel tío elegante, aseado, cunha mesta pelaxe vermella, que sentaba dende había uns días diante da casa da vella Herminia.

Lola nacera alí, no tempo das leiras de millo. Marchara o verán seguinte á morte da rapaza e vol-

vera moitísimos anos despois, cando xa ninguén se acordaba dela, e puxo a florería. Lola tiña unha rechamante melena branca, lisa, longa ata as cadeiras e sempre vestía de branco, como unha morta. Chewbacca asustábase cando a vía aparecer pola mañá na porta da tenda cos brazos cheos de flores e un mal humor que pretendía disimular cun sorriso forzado. Parecía unha máscara, porque incluso a súa cara, debaixo da maquillaxe excesiva, estaba pintada de branco. E usaba guantes brancos todo o ano e zapatos brancos. E a súa tenda, se non fose pola cor das flores, sería po de ósos moídos ou fariña de millo chea de bichocos brancos ou plumas brancas de gaivota morta.

A Chewbacca Lola non lle gustaba, estaba claro, e cando a debuxaba debuxaba o porto, a praza, os edificios que bordeaban a estreita rúa que subía ata o parque e nada máis. Como se Lola fose transparente ou invisible, que tanto ten. E sen embargo fora ela quen lle puxera o nome, porque de toda a xente que había no barrio só Lola, Hedi e Marga estaban alí cando el chegou, hai xa moitos anos. Apeñas falaba daquela, non respondía cando lle preguntaban o nome e, se lle preguntaban de onde viña, el sempre sempre sinalaba o ceo, o leste. O ceo do leste. E despois estaban aqueles debuxos perfectos que facía da cidade como se a estivese vendo dende unha nube, e a súa incapacidade para debuxar unha persoa de fronte. E Lola escarallouse de risa e dixo:

tea da gran torre e entón entendeu por que Chewbacca debuxaba o mundo como se estivese sentado nunha nube. Volveu á súa rúa empinada conducindo de vagar, gozando das paixases urbanas nas que sempre temeu introducirse e sentindo na boca das tripas a calidez do segredo que nunca compartiría con ninguén. Viña do leste, claro, do ceo do leste.

—Entra fillo. Si. Chove. Si —a Hedi gustáballe sentir o recendo dos rañaceos prendido no pelo de Chewbacca cando, nas mañás de inverno, se acubillaba na cálida tenrura das alfombras.

—¿Víchela esta semana? —pregúntalle Manuel ignorando o estado do xardín, a pintura das portas cerradas que comeza a escachar. Ignorando o silencio, triste e profundo da casa.

Chewbacca non sabe mentir. É como un neno pequeno. Chegou a aquel barrio como puido chegar a calquera outra parte. Un día, hai xa moitos anos, aventurouse a deixar a Torre Branca e camiñou e camiñou. Canso e fomento, despois de andar unha mañá enteira, subiu unha rúa empinada que comezaba nunha praza e remataba nun parque, unha rúa con edificios baratos e unha casiña abafada entre eles. Da casiña saía o enxuloso ulido a tortilla e a pementos fritos. E uliulle a felicidade. Entrou na cociña sen petar na porta e sóbolle a a

—¡Joder! O cabrón parécese a Chewbacca, o extraterrestre da Guerra das Galaxias.

A el fíxolle graza o nome e sorriu e por iso todo o mundo lle chama agora así e tanto lle ten. Aínda que Lola non lle gusta nada. Prodúcelle o mesmo desacougo que un carrusel no que dan voltas nenos invisibles ou transparentes. Ou brancos. ¿Que máis ten?

—Entra fillo, si. Entra. Chove, si. Si.

No inverno, cando vai moito frío e chove, Hedi, que é o primeiro en abrir a tenda, déixalle botar o día entre o ulido das alfombras. Deixa que se mova por onde queira, ou que quede quieto se lle peta na entrada da tenda. Non falan moito entre eles. Enténdense máis nos silenzos que nas palabras, nos calados afectos que, como bolboretas alegres, se botan a voar cando as unllas das mans acaban. É unha tenrura silenciosa. Í principio de todo, cando Chewbacca chegou á rúa, levaba na man unha pulseira co seu nome e un enderezo, como se fose un can de raza. Unha mañá Hedi atopouno tirado no chan, coa cabeza nunha poza na que se diluían os pasos dos camiñantes da noite. Onde el vía peixiños de cores, só había cagadas de cans e un vómito de sangue.

Hedi viuño alí tirado, meteuno no coche e atravesou con el a cidade, ata o leste, ata os rañaceos. Parou o coche diante da Torre Branca e, mentres dous gardas axudaban a Chewbacca a entrar no edificio, el subiu coa mirada, piso a piso, ata a azo-

mirada daquela velliña que, cunha escumadeira na man, lle dixo:

—Miña meniña. E volveches...

E a vella non veu o grande que era el, o vermello que era o seu pelo, o inabarcable do seu corpo e, con todo, abrazouno e fixo que el se sentise pequeno e habitase un niño que abandonaran os paxaros moitos anos antes. E alí quedou, vixiando todos os días a casa de Herminia, acubillado debaixo do magnolio. Nin sequera marchou cando ela morreu.

—¿Víchela esta semana? —pregúntalle Manuel cando aparece camiñando pola rúa arriba.

El non minte. Simplemente cala o que sabe. Simplemente, en lugar de lle dar un debuxo do porto, da praza, dos edificios que bordeaban a estreita rúa que subía ata o parque e do coche fúnebre no que levaron a Herminia, dalle a rosa de papel que Milen lle deixa no colo ó regreso das súas noites divinas. Non di nada, á fin e ó cabo tanto teñen os amores imposibles, os medos que non desaparecen en mil séculos, as nenas mortas ou as historias que leva gravada a xente na mirada. Hai millóns de historias así, millóns de pasos diluídos na chuvia. El viuñas todas dende a Torre Branca. Por iso pode debuxar a cidade, a gran cidade, perfecta, liña a liña, rúa a rúa, pero non pode debuxar de fronte a ninguén. Non sabe qué facer cos universos que asoman detrás de cada pestanexo.

—As cousas grandes non me caben no papel.

—Non caben, non. Si, non caben. Si...